

РЕЦЕНЗІЯ

доктора технічних наук, професора, декана факультету дизайну Київського
національного університету технологій та дизайну

Пашкевич Калини Лівіанівни

на дисертаційну роботу **Булатова Валерія Анатолійовича**

**«ІНКЛЮЗИВНИЙ ДИЗАЙН: ЕРГОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ТА ОБРАЗНО-
ПРОЄКТНІ РІШЕННЯ»,**

представлену на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 022 – Дизайн

Актуальність дослідження зумовлена тим, що формування інклюзивного простору сьогодні вимагає комплексного підходу, невід'ємною частиною якого є врахування як ергономічних, так і естетичних вимог споживачів. . Інклюзивний дизайн став сучасним інструментом у вирішенні питань формування естетичного і доступного предметно-просторового середовища на принципах рівності, використовуючи різноманітні заходи та засоби ергодизайну. Системний підхід до розробки та впровадження продуктів інклюзивного дизайну передбачає органічне поєднання різних чинників в загальну концепцію простору. Аналіз ергономічних аспектів та їх ролі у формуванні образно-творчих рішень продуктів інклюзивного дизайну дає можливість зрозуміти загальні принципи формування предметно-просторового середовища безбар'єрної доступності та надати рекомендації щодо його дизайну.

Необхідно відмітити сучасність **мети дослідження**, яка полягає у виявленні виявлення ергономічних аспектів при формуванні образно-проектних рішень продуктів та об'єктів предметно-просторового середовища у сфері інклюзивного дизайну, у тому числі для людей з інвалідністю, що є надзвичайно актуальним для українського суспільства з точки зору реабілітації і створення комфортного середовища для осіб, які постраждали від війни.

Об'єкт дослідження – засоби інклюзивного дизайну, як інструмент формування предметно-просторового середовища.

Предмет дослідження – ергономічні аспекти та образно-проектні рішення сучасного предметно-просторового середовища.

Хронологічні межі дослідження – друга половина XX століття – початок XXI століття.

Достовірність основних положень роботи. У дослідженні використано широкий спектр наукових праць з дизайну, мистецтвознавства, ергономіки і технічної естетики, що ґрунтуються на вивченні засобів інклюзивного дизайну як головного інструменту формування простору доступності для людей з інвалідністю, використовуючи ергономічні аспекти для створення сучасних образно-проектних рішень. В роботі використані такі методи: систематизації; порівняльно-історичний аналіз; метод спостереження, методи співставлення та порівняння, формалізація тощо. До уваги взято приклади з світової та вітчизняної практики дизайну середовища і предметного дизайну, що представлені на світовому ринку, на виставках, у виробничих кейсах брендів тощо. Основні положення співвідносяться з сучасними тенденціями у дизайні та відповідають реальним запитам ринку, що підтверджує їхню прикладну цінність.

Наукова новизна результатів полягає в поглибленні наукових досліджень у галузі сучасного мистецтвознавства з питань інклюзивного дизайну. Здобувачем на основі проведеного системного аналізу розроблено класифікацію етапів розвитку інклюзивного дизайну, типологію продуктів інклюзивного середовища, на багатьох прикладах визначено інновації та світові тенденції сучасного інклюзивного дизайну середовища в розробці продуктів інклюзивного дизайну для людей з інвалідністю. В роботі набули подальшого розвитку наукові дослідження у галузі інклюзивного дизайну, ергономіки та створення образно-проектних рішень при розробці продуктів дизайну з урахуванням сучасних дизайнерських тенденцій та вимог доступності і рівності.

Теоретичне значення роботи полягає в розширенні наукових даних про принципи розробки об'єктів інклюзивного дизайну, інноваційні та перспективні

напрями, а також у розширенні теоретичних знань про можливості інтеграції світового досвіду в сучасні дизайнерські рішення в Україні.

Практичне значення дослідження.

Висвітлені у дисертації наукові положення мають важливе практичне значення та доповнюють вихідну базу даних для подальших досліджень в галузі інклюзивного дизайну. Основні положення та результати дисертації можуть знайти практичне застосування в освітньому процесі при підготовці дизайнерів, в діяльності дизайнерів середовища, дизайнерських брендів, компаній та підприємств.

Впровадження результатів дисертації.

Апробація результатів дисертаційної роботи автором здійснена шляхом участі в низці конференцій, зокрема: XVI Міжнародна науково-практична конференція «Антикризовий розвиток соціальних та економічних процесів в умовах глобалізації», (УГІ, Буча, 2021-2023 рр.); IV Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми сучасного дизайну (КНУТД, Київ, 2022, 2023 рр.); Всеукраїнська науково-практична конференція факультету дизайну і реклами КНУКіМ «Національна модель українського дизайну. До 150-річчя з дня народження Василя Кричевського» (КНУКіМ, 2023 р.); V International Scientific and Theoretical Conference «The process and dynamics of the scientific path». «Розвиток творчих компетентностей осіб із технічним складом розуму». (Athens, Greece, 2024).

Наукові результати проведених досліджень впроваджено в освітній процес ПВНЗ «Український гуманітарний інститут», Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, в дизайнерській компанії ТОВ «ДіпВіжн Маркетинг».

Оцінка наукових публікацій.

За темою дисертації автором опубліковано 28 наукових праць, у тому числі 7 статей у наукометричних базах даних Scopus та WoS, 7 статей у фахових виданнях України, 1 стаття в колективній монографії, 13 доповідей на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях. Публікації автора за

темою дисертації повно та адекватно розкривають її зміст.

Оцінка змісту, стилю та мови дисертації, її завершеності, оформлення.

Дослідження виконано відповідно до встановлених правил та вимог щодо наукового стилю, мови та оформлення роботи.

Структура і обсяг роботи.

Результати дисертаційного дослідження викладені на 283 сторінках. Основний текст роботи становить 184 сторінки та складається зі вступу, трьох розділів і висновків. Список використаних джерел містить 254 позицій, додатки подано на 99 сторінках. Структура дисертації і послідовність викладу матеріалу відповідають поставленим цілям і завданням дослідження. Дисертація написана чітко, ілюстративний матеріал має достатній ступінь інформативності.

У вступі здобувач розкриває загальну характеристику роботи, актуальність, теоретико-методологічні засади та зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. На підставі критичного аналізу наукових праць за напрямом роботи визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, хронологічні, територіальні межі та методи дослідження; окреслено наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; наведено відомості щодо апробації та впровадження результатів роботи; показано особистий внесок здобувача і наведено структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі автором проведено аналіз стану дослідження інклюзивного дизайну в світі та в Україні, проаналізовано наукову літературу та візуальні матеріали, що дало змогу визначити основні напрями і тенденції в дизайні естетичного і ергономічного предметно-просторового середовища. Визначено основні завдання, загальну методологію та структурну модель дослідження на основі аналізу наукових джерел за темою роботи. Матеріалами дослідження стали наукові праці та інша спеціальна література, а також інформаційні ресурси мережі Інтернет. У розділі впроваджено понятійно-термінологічний апарат за темою дослідження та сформульовані методи мистецтвознавчого аналізу, що використані в дослідженні. Автор

навів наукові методи, що дозволили вирішити завдання дослідження.

У *другому розділі* досліджено етапи розвитку інклюзивного дизайну середовища в світовому та українському контексті. Проаналізовано морфологію об'єктів та продуктів доступності для людей з обмеженими можливостями. Визначено принципи впровадження засобів інклюзивного дизайну та визначено складові сучасного інклюзивного дизайну. Автором проаналізовано творчий доробок та проєктні практики дизайнерів та виробників, які працювали і працюють в сфері інклюзивного дизайну в Україні та світі, що дозволило створити типології продуктів інклюзивного дизайну за способом створення, за видом, за матеріалом тощо, також розроблено типологію засобів тактильної навігації для інклюзивного середовища за матеріалами та якістю виконання; за засобами інтеграції в навколишнє середовище. Автором виокремлено такі основні типи продуктів інклюзивного дизайну середовища: для покращення фізичної доступності; для покращення інформаційної доступності; для тактильної навігації інклюзивного середовища. В дисертації розроблено класифікацію засобів для покращення фізичної доступності, зокрема пандусів, підйомників та інвалідних крісел. Визначено аспекти формування та розвитку предметно-просторового середовища згідно з вимогами інклюзивного дизайну.

У *третьому розділі* досліджено дизайн-діяльність провідних світових та українських компаній-виробників у сфері інклюзивного дизайну, розроблена класифікація об'єктів інклюзивного дизайну за критеріями: вид, матеріал, розмір та спосіб створення. Проаналізовано світові інноваційні розробки продуктів інклюзивного простору та тенденції сучасного інклюзивного дизайну середовища, здійснено аналіз сучасних трендів у сфері інклюзивного дизайну, таких як персоналізовані рішення та використання інноваційних технологій та новітніх матеріалів. Розроблено класифікацію продуктів інклюзивного середовища за образно-проєктними ознаками та запропоновано концептуальну модель інклюзивного простору, яка враховує потреби людей з різними особливими потребами.

Висновки по розділам та загальні висновки логічно відображають етапи проведення дослідження, виконання завдань дослідження та дають підстави для підтвердження досягнутої наукової новизни дисертаційної роботи.

До основних здобутків роботи слід віднести визначення етапів розвитку інклюзивного дизайну; виокремлення ключових тенденцій сучасного інклюзивного з урахуванням ергономічних і естетичних вимог; розробку концептуальної моделі інклюзивного простору, яка враховує потреби людей з різними особливими потребами.

Дискусійні питання та зауваження щодо змісту дисертації.

Відзначаючи актуальність теми даної дисертаційної роботи, наявність досягнутих нових наукових результатів, загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження та побажання:

1. По тексту дисертаційної роботи зустрічаються орфографічні помилки.
2. На погляд рецензента типологія, надана в табл. 2.4, с. 92 є не досконалою, адже автор поєднує, наприклад, «пандуси із каміння» та «виконання підйомників у стилі «класичний». Доцільніше було поділити продукти інклюзивного дизайну для покращення фізичної доступності за типами, видами і матеріалами окремо. Таке ж зауваження до табл. 2. 6, останній стовпчик якої не містить різновидів інформації.
3. В третьому розділі «Нові підходи та можливості в інклюзивному дизайні» автор на багатьох прикладах розкрив перспективи, інновації та тенденції в інклюзивному дизайні, проте чітко не окреслив підходи до дизайну таких виробів.
4. Висновки до третього розділу бажано було б викласти більш стисло, уникаючи розлогих пояснень та конкретизувати основні результати роботи.

Висловлені зауваження і побажання не знижують загального позитивного враження від наукового рівня дисертаційної роботи і в основному мають значення для подальшого розвитку дослідження цієї теми.

Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Дисертація **Булатова Валерія Анатолійовича** за темою «Інклюзивний дизайн: ергономічні аспекти та образно-проєктні рішення» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», зокрема пп. 5, 6, 7, 8, 9. Робота є самостійною науковою працею, виконана з дотриманням академічної доброчесності. Сформульовані в роботі наукові положення і отримані теоретичні та практичні результати є актуальними, відзначаються структурною послідовністю змісту та форми, підтверджують особистий внесок здобувача.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Булатова Валерія Анатолійовича за темою «Інклюзивний дизайн: ергономічні аспекти та образно-проєктні рішення» виконана на достатньо високому рівні, що свідчить про досягнення поставлених наукових задач з застосуванням відповідних наукових методів, отримання нових наукових результатів щодо інклюзивного дизайну загалом і для дизайну середовища зокрема. Дисертація має перспективи подальшого розвитку з точки зору теорії і практики дизайну.

Таким чином, можна стверджувати, що дисертаційна робота Булатова Валерія Анатолійовича за темою «Інклюзивний дизайн: ергономічні аспекти та образно-проєктні рішення», представлена на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 022 Дизайн, за своїм науковим рівнем та практичною цінністю, змістом та оформленням повністю відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої

ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р., а її автор Булатов Валерій Анатолійович заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 022 – Дизайн.

Рецензент:

доктор технічних наук, професор,
декан факультету дизайну
Київського національного університету
технологій та дизайну

Калина Пашкевич

